

БОРИС АПРИЛОВ

С И Н Ъ О

/разказ/

Не познавате такава безнадеждност. Навярно знаете какво е да обичаш безнадеждно жена, да чакаш завръщането на безнадеждно болен у дома, или пък безнадеждно да потънеш в клевета, но цели два месеца да стоиш на пустинен бряг срещу безрибно море, да те мият дъждовете, а ветровете да спукват кръвоносните съдове на очите ти – тази безнадеждност не познавате. Нейният трагизъм се състои в това, че като лежиш в палатката или на земята, в ума ти се върти една и съща мисъл: някъде в мръсните води има риба, дявол да го вземе, и ако тази риба влезе в мрежата, тринайсет семейства ще се усмихнат, тринайсет души ще знаят за какво са киснали в пустинята.

Бях всеки ден около тях. Те ме мразеха. Редовно вадеха празна мрежа и пак я навираха в морето, и пак я измъкваха и още повече ме намразваха. По едно време започнаха да ми я натриват на носа: виж бе, кутсуз, виж – пущаме мрежа и вадим само мрежа!... Виж каква празна мрежа!

“Виждам – казах си аз, – но защо я триете на моя нос? Трийте я на вашите носове, бийте си шамари, негодници, щом сте избрали най-неподходящото място!...” Бяха рядко гадни типове и ги презирах до дъното на душата си. Те не искаха да ме виждат около себе си, тъй като ме считаха за “кутсуз”. Бяха презрени и ограничени фаталисти, бездарни занаятчии, некадърни да оправдаят и заплатите си. За тях аз бях очилат кутсуз с яке и транзисторен приемник в ръка, домъкнал се от майната си да им донесе малшанс. Дори да нямах очила, дори да не носех радиоприемник, те пак щяха да ме мразят. Простаците не знаят какво да мразят!... Нощем блъсках силно клавишите на пишещата машина. Знаех, че рибарите ме чуват, и исках да ме чуват, стараех се да помислят, че моята работа спори. Нищо не спореше!... Удрях клавишите, защото ми бяха опротивели. Всичко ми бе опротивяло, дори тръстикова та колиба, в която живеех. Нека ги дразни шумът на машината – за пръв път изпитвах омраза към група хора.

Може би се канеха да ме бият? Моля!... Бях решил да приема двубоя. В бригадата им работеха двама хулигани, известни в града на големия залив. И двамата бяха прекарвали по една година в затвора. Помъкнах ножа в джоба си. Но продължавах да ходя на брега, където наблюдавах как простират гриба да съхне. И когато го вадеха, бях там – на десет метра от тях, винаги топло облечен, нахранен, с хладнокръвно изражение на лицето.

– Дразниш ги – предупреди ме един любител рибар.

– С какво? – пожелах да узная аз.

– Не се навъртай край тях.

– Никой не им е виновен, че са некадърни.

Човекът, който искаше да ме предпази от нещо, сви рамене и ме остави.

Есента беше рядко противна, но по едно време се оправя, и то така, че ни слиса. Частниците съсипаха рибата: изпокъсаха чипаретата и продължиха мрежите. Аз продължавах да се въртя около грибчиите. Но го правех от дебелоглавие. Разберете – махна ли се и те случайно натряскат мрежата, съм за никъде. Ще се разчуе нашир и

длъж и ще ме обявят за “човек, който пъди късмета”. Тогава никой не би могъл да ми помогне.

Мястото, където седях да ги наблюдавам, беше високо и закътано в скута на дюната. Загледах ли се към хоризонта, сякаш забелязвах извивката на планетата. Морето бе възвърнало нежната си душа, вятърът падаше върху него като влюбен, а небето се издигаше високо – очаквах всеки момент да се разтвори и най-сетне да покаже прословутите си тайни.

Доброто време просто разби противниците ми. В бригадата се промъкна разложението: пиянства, побоища, отклонения от работата и някакъв необикновен скандал с лавкаджията, който отказа да им продава. Въпреки това ракия се намираше. Двама от тайфата плюха на всичко, снабдиха се с тротил и започнаха поголовни бомбардировки на водата. Другарите пък започнаха да им завиждат. Повлиян от тях, капитанът отказа да дава лодка на браконьерите. Така се стигна до най-големия побой. Не се разбра кой кого би. На другия ден забелязах, че всички са посинели.

И сега, запитам ли се как стана така, че все пак не успях да отнеса един поприличен пердах в суматохата, не мога да си отговоря. Дори не подпалиха колибата ми. Може би бяха прекалено заети със себе си. Отървах се само с един удар. Нанесе ми го – кой, смятате? – готвачът. Беше след полунощ. Вървах по пътеката, спънах се в някакъв труп и паднах. Трупът се надигна, пропълзя до мен и започна да ме разглежда.

– Ааа, ти ли си?

Почувствувах юмрук по устата. Това сякаш бе знак да се отрищят дяволите у мен. Стаената злоба се вля в мускулите на ръцете ми. Нямах възможност да замахна, ала успях да склупа пръстите си около мръсния врат на нападателя. Силата ми се удвои, когато познах готвача на бригадата. Той просто ме изненада с прибързаността си – легна до мен и не мръдна. Не се показах джентълмен. Щом станах, яростно го заритах. След това тръгнах към морето. Нагазих, загребах вода и започнах да плакна разкървавената си уста.

– Тоя пък взел да си прави гаргара с морето! – рече някой зад гърба ми.

Нямаше защо да се обръщам: двамата биячи, онези, които са лежали в затвора.

Заприиждаха още грибчии; заставаха върху билото на дюната, изрязани на бистрото звездно небе, идваха един по един и се нареждаха, докато се събраха всички, без капитана и готвача. Съзвездие Орион висеше ниско над главите им и аз, силен в иронията, за момент си помислих колко красиво създание е човекът, роден да завоюва дълбочините и да се вреже в звездите. Бях пил уиски в бара на града, а не презряната им гроздова ракия, достойна да взриви само най-калните им инстинкти.

– Писателю! – провикна се някой. – Кой те е фризирил?

– Вече нямате готвач! – извиках аз. – Имахте, но сега няма кой да ви готви, защото го удуших!...

– Той готвеше помии! – одобри високо друг. – Добре си направил!

– Не знаете да боравите с морето! – изревах аз, макар че не виждах лицата им (сиянието на Орион бе по-ярко от мътилката, която излъчвах мухлясалите им мутри). – Вие сте кофти рибари!

Редицата стоеше неподвижно на дюната. Недоумявах какво решение можеха да вземат. Знаех едно – да се пребият, не могат да ме стигнат. На една крачка от мен бе морето и аз съм по-добър плувец от тях. С незабележимо движение освободих

часовника си, пуснах го в пясъка и го зарих с върха на обувката си. Изглежда, че ме мразеха много, щом бяха дошли за последно разчистване на сметките.

– Този е полудял! – рече някой.

– Винаги си е бил луд – потвърди друг. – Какво искаш от човек, който е зарязал София и живее в колиба!...

Така не говорят хора, решени да нападнат. Тогава разбрах, че съм много пиан, че в подобно положение може да изпадне само човек, наситен с шотландско уиски... Грибчиите не идваха да ме бият, а да заметнат мрежата.

– Некадърни сте! – извиках все пак аз и защо трябваше да кажа така, не зная.

– Да го набия ли? – запита един от бившите затворници.

– Остави го за утре.

Откъм лодките се провикна капитанът. Грибчиите, както се смееха, потеглиха нататък. Изрових часовника си, духнах в стъклото му и го пяхнах в джоба си. Вече не виждах рибарите, сега до мен достигаха само гласовете им – няколко наставления на капитана и пляск на весла. Духаше хладен западен дежурен ветреца от сушата, който призори трябваше да умре.

Мразя да пиша за побоища; ненавиждам четива, в които се разказва едновременно за море и бой, тъй като често двете неща се свързват, но такива бяха фактите тогава с тия омразни типове. Какво да предприема по-нататък? Да бягам ли? Трябваше да остана. Дори да ме пребият. Пиянската ми глава бе решила на другия ден да се бием, докато падна. Интересно, беше ми леко тази нощ, весело ми беше, плуваше ми се и ми се пееше. Морето спеше в краката ми, безплътено и прозрачно като въздух, водата и небето бяха разтопени, проникнали едно в друго, превърнати в една-единствена мека материя, зад чийто воал всеки миг можеха да заплуват риби, а звездите приличаха на милиарди мехурчета – кислорода на вселената. В подобна безплътна нощ всички същества трябва да бъдат добри, да не се бият, да не псуват на майка, да не се заканват. Седнах на пясъка и се замислих за човека. Но не абстрактно, както бихте предположили. Тогава, както се бях разнежил, бих могъл да приема за човек дори двамата хулигани, цялата грибчийска тайфа и тъкмо тази отстъпка, която правех в името на доброто, ме натъжи. Тези грибчии бяха жители на парцаливата махала на човечеството, газни и омразни типове!... Чудно, от уиски глава не боли!... Те искаха да ме унищожат, защото са изпълнени с ненавист не само към мен, но може би към всички, които говорят по-правилно от тях и носят якета...

Лодката на капитана изчезна в тъмносинята бездна. Сега можех да виждам очертанията само на тези, които бяха останали на брега. Те придържаха десния край на гриба. Лодката трябваше да влезе навътре, да загради пространство от морето и да се върне на пясъка. В огромната подкова от мрежа, въжета и корк би следвало да има риба. Но риба няма да има... Когато не върви – не върви. Не знам дали съществува по-вълшебен ритъм от този на пляскащи в нощната тишина весла. Този ритъм звучи най-сладро и най-унесено, когато се разполагат мрежите на гриба...

Най-после лодката се появи отново. Тя изплува от бездната право срещу мен, придружена от шепота на веслата, глухото боботене на бордовете и тихото съскане на въжетата. Напразно я чаках да докосне брега. Нещо я задържаше.

Горе съзвездията вършеха гигантските си шахматни ходове. Между звездите се отронваха и падаха пионки. Бързах да ги засека спрямо Полярната – любима моя игра. Малка комета одраска небето и угасна високо над Полярната, а под нея издъхна друга и когато съединих трите точки, получи се удивително права линия, чието

продължение прониза носа на лодката. Опитах се да доловя в туй някаква поличба, но каква?... Нямах време да мисля. Обхванати от безпокойство, рибарите заговориха с възбудени диви гласове:

– Първо да излезем на брега!

– Капитане, да отпуснем въжето!

– Мълчете! – извика капитанът.

Това е тишина!...

– Към брега! – отсече най-последен той. – Отпусчай въжето!

Въжето засъска по-рязко, вече можех да виждам как някакви ръце го освобождават.

Носът на лодката докосна пясъка. Няколко ботуша нагазиха във водата. Рибарите ловко изтеглиха лодката и престанаха да отпусчат въжето. След туй всички се хванаха за него.

Някой изруга и съобщи, че мрежата не помръдва дори на сантиметър, но останалите и без това бяха почувствували нейната съпротива.

– Само туй липсваше!...

– Тихо! – изрева капитанът.

– Закачили сме я.

– Млъкнете!...

Хората от другия край на мрежата, които бяха останали на сушата, също се вълнуваха. Капитанът се отпрати към тях. По средата на пътя той се спря и запали цигара.

Обзе ме предчувствие за най-лошото. Така задръстени, негодниците щяха да изпокъсат съоръжението и ги очакваше най-срамният финал. Това се казва награда за двата месеца отчаяние. Капитанът изля яда си на другата група и отново се върна при нас. Хванати за въжето, хората му вече забиваха нозе в пясъка.

– Заградили сме сто мини! – пошегува се някой.

– Тук няма мини – отвърна капитанът, защото не разбра шегата.

– Отиде мрежата! – забеляза друг.

Той изпсува и просто ми се ще да ви кажа как, но хайде от мен да мине, щом в литературата е забранено да се псува.

Стори ми се, че най-разколебаните в момента са готови да зарежат всичко и да се пръждосат, където им видят очите. Тази нощ се решаваше съдбата на бригадата, която неизбежно щеше да се разпадне. Да си призная, започнах да изтрезнявам. Замислих се: да избягам ли преди трагедията, или да остана до края. Беше се разбрало какво става. Коровосърдечие ми се разтапяше. Вече съжалявах враговете си. Нима и аз не бях като тях, човек с грижи и хиляди неприятности? Действието на уискито преминаваше. В устата ми загорча и ми се приплака. Сега те можеха да ме пребият като куче, да ме премажат в яростта си и не това е най-страшното – повече ме измъчваше мисълта, че присъствието ми наистина носи нещастие на хората. Започнах да си припомням подобни случаи, като садист ги търсех в миналото си – зорко, безмилостно – и ми ставаше все по-тъжно. Достатъчно ли е в такъв момент само да се презираш? Имаше нещо по-страшно – какво по-отчайващо от това ТИ да си този, който носи нещастие, да го излъчваш така, както някои излъчват радостта и оптимизма... Морето и небето потъмняваха, гаснеха и светлите пътища в живота, тоя мръсен живот, в който живеят подобни на мен и гребците...

Някаква сребърна вълна се надигна в тихата плитка вода, плъзна се към брега и припляска върху мъртвия пясък.

– Риба! – извика един от бившите затворници.

Притичах и нагазих във водата. Втората грива на закипялото море ме удари по глезените. Няколко парчета се мятаха върху пясъчната ивица. Наведох се и вдигнах едно от тях.

– Риба! – размахах го над главата си. – Риба!

Плитчината закипя. Стоици риби трептяха в нея. За миг добих чувството, че се намирам сред бързей на река, а рибите не бяха сто, бяха хиляди, и ето че се залюля цялото заградено от мрежата пространство.

Инстинктивно потърсих свободно място на въжето, дланите ми докоснаха някакви мокри ръце, ръцете на другите. Усетих дишането на капитана в ухото си, в самото ухо, сякаш искаше да го отхапе. Дъхът му миришеше на бира и чесън. Изплашените рибни ята успяха да се приберат в дълбочините, повърхността на морето се успокои. Мрежата бавно прииждаше към нас – със скоростта на часовникова стрелка. Започнахме да се разгъваме на широк фронт, катерехме се по склона на дюната, а при въжето се освободи място за всички. Сега да имаше и малко твърда почва под краката!... Изпитвахме чувството, че притегляхме цялото земно кълбо заедно с небостъргачите, Хеопсовата пирамида и Чомолунгма. По небето се разля тънко розово млекце – под хоризонта се създаваше слънцето и близките звезди се разтваряха в светлите му сокове. Пуснах въжето и тръгнах към палатката на частниците. Олюлявах се, но вървах, и отново се сблъсках с готвача.

– Трудно теглим – рекох му аз.

– Кое? – запита той и все още държеше шията си там, където го бях стиснал.

– Много риба! – допълних аз.

– Къде?

– В нашата мрежа!

– Коя мрежа?

– Вашата мрежа.

Той забърза към бригадата. Обърнах се след него да го осведомя, че ще докарам още хора, но готвачът беше изчезнал.

Никой не пожела да дойде. Всеки искаше да спи, нуждаеше се от сила за утрешния ден. Само един тръгна подир мен, твърде млад и здрав човек, с красиво мъжествено лице. Спирах се да го изчакам, той изобщо не знаеше какво става, нито къде върви, мисля, че продължаваше да спи, и може би му се струваше, че сънува хубав сън с много риба. Щом наближихме гриба, човекът се разсъни и каза:

– Какво бе, къде ме водиш?

– Да помогнем малко – рекох аз.

– На кого да помагам?

– На грибчиите.

Той ме напсува и тръгна обратно.

Краищата на гриба вече лежаха на пясъка. В мрежата рибите бяха една до друга, заплетени в каретата с хриле и опашки – същите, които им осигуряваха живота и движението, сега ги бяха впримчили и умъртвили. Грибът продължаваше да излиза бавно от морето и зората настъпваше бавно, и блясъкът по телата на рибите се раждаше бавно, и ние теглехме бавно. От време на време се заглеждахме в подплашените ята, които раздвижваха водата, искахме да се уверим, че не сънуваме.

Защо да не си призная, че бях въвн от строя, че бях свършил. Ръцете ми изпущаха въжетото, краката ми искаха да избягат. Най-после се оттеглих и паднах върху меката плът на дюната. Почувствувах нейния хлад и се дотъртах до изсъхналата трева на хълбока ѝ. Починах си и се отправих към колибата. Не знам защо най-напред напипах транзисторния приемник. Някъде на изток човечеството се пробуждаше, държавите се изправяха на крака. Елементарна, ритмична музика, гласове на жени и мъже, пиано и утринна гимнастика. Отпуснах се на леглото и се усмихнах: каква гимнастика бе, хора, елате на мрежата!...

Поспах три часа и съжалявам за това, защото и до днес имам чувството, че съм пропуснал най-хубавата част на филм, най-мъжествените страници от повест. Събудиха ме болки в дланите. Маршовете на утринната гимнастика бяха изчезнали, в приемника гърмеше Брамс, през прозорчето стреляше слънцето. Скочих, прибягах по пътеката и както обикновено, застанах върху дюната.

Моторът на гемията майка работеше. Белите бордове на кораба се отразяваха в гладката вода, бяла лодка отнасяше пълните касони на палубата ѝ – трюмът, бакът и кърмата на гемията бяха натъпкани с риба, коритото бе потънало до фалшборда. На пясъка се издигаха огромни купища скумрия. Гибичиите, загубили сили, продължаваха да освобождават всяко парче от мрежата и го хвърляха в касоните, капитанът плакнеше касоните в морето и тогава сребърните тела на рибите блестяха наистина като металически. Частниците рибари помагаша вяло, но чевръсто отделяха и за себе си, а как да не отделяш – нагоре и надолу по брега се въргаша хиляди скумрии. Селски жени пълнеха престилките си с риба и в замяна подаваха на гибичиите шишета с ракия – изпитан трик на местното население. Рибарите прекъсваха работата си, за да пийнат, но и това вършеха без сили, съсипани от умора и безсъние. Гларусите бяха милиони, на слънчевата светлина изглеждаха снежнобели, крясъците им бяха бели, въздухът беше бял, а втората гемия майка, пристигнала изневиделица, беше по-бяла от всичко. Птиците се спущаха, грабежа, гемеите на държавния риболов отнасяха пълни касони, жените отнасяха, частниците рибари отнасяха – всеки взимаше, взимаше, а рибните преспи не се стопяваха.

Отново се залових за мрежата. Някакъв чешит с червени бузи и мустачки работеше до мен. Гледах се в него и познах бюфетчика.

– Казаха ли колко са хванали? – запитах аз.

– Към петдесет тона – отвърна бюфетчикът. – Никой не е улавял толкова с гиб.

Трябваше да се вика, не да се говори, защото гларусите и чайките крещяха вакханално и може би крясъците им се чуваха чак до небостъргачите, Хеопсовата пирамида и Чомолунгма.

Бюфетчикът помагаше съвестно, но представяте ли си как може да отдели за себе си един бюфетчик? Той взимаше, селянките взимаха, гларусите взимаха, държавата отнасяше – всички известни и неизвестни, изникнали кой знае откъде, взимаха и взимаха.

Лицата на двамата побойници бяха омекнали от умората. Забелязваше се как растат брадите им. Наблюдавах ги и се чудех: защо ли е трябвало да лежат в затвора и не са ли жертва на съдебна грешка?

– И ти не можа да поспиш покрай нас.

Извърнах глава – капитанът говореше на мен.

– Полегни си! – добави той. – Тая работа няма да свърши до утре.

– Дланите му са разкъсани – рече единият от хулиганите.

– Писател, а? – провикна се някой от страни.

Грибчиите се засмяха, но питате ли с какви усилия, готови да се строполят на земята. Предстоеше им да работят още един ден и една нощ. Трудно се вадят риби от мрежа – сърчно трябва да се пипа, внимателно, да не се късат влакната; и все пак тяхната беше по-лека, те гледаха само в ръцете си, а аз се мъчех да обгръщам с поглед и картината, защото рядко се отдава на човек да види картина от небе и море, изцяло пропити с музика от Брамс. Приемникът ми озвучаваше филма... Но най-красивото бе това, че гларуси грабеха риба от ръцете на човека, селянките, прилични на пингвини в тъмните си носии, мъкнеха в престилки, гемиите, бюфетчикът, познатите и непознатите – всичко грабеше, а ми се стори, че и небето си пооткрадва, и морето – за всекиго имаше и не свършваше, а контрольорите от Държавния риболов бяха махнали с ръце – как да прибереш всичко. Освен това трябваше да гледам и към хоризонта, тъй като в този ден се виждаше много надалеч, а вгледаш ли се добре, сякаш забелязваш прецизната извивка на планетата ни. Умореният капитан се усмихваше, грибчиите също се усмихваха. Нали знаете как се усмихват победителите?